

М.О. Михайлова
аспірант кафедри філософії
Житомирський державний університет імені Івана Франка

«Світ колекціонера» як риса культури XX століття у філософії Вальтера Беньяміна

Культурний феномен колекціонування речей як складова філософії Вальтера Беньяміна виступає об'єктом дослідження даної розвідки.

Культурный феномен коллекционирования вещей как составляющая философии Вальтера Беньямина выступает объектом исследования данной статьи.

The article focuses on the cultural phenomenon of collecting things as a component of Walter Benjamin's philosophy.

«Дім, у якому немає книг, подібен тілу без душі» – говорив Цицерон, давньоримський оратор та філософ, автор даного афоризму, котрий був відомим пропагандистом колекціонування. Колекціонування починає зароджуватися у державах Давнього Сходу, у Давній Греції та Римі. На вітчизняних теренах воно стало відомим з X–XI ст. Це, в першу чергу, збирання книжних та рукописних зібрань у храмах, монастирях, сакральних та меморіальних пам'ятників у захристях, зброї у арсеналах. У часи Відродження людьми керується потреба у нових знаннях, свідченнях, просвітництві. Вони починають цікавитись власним минулим. Тому флорентійські патриції вважаються першими колекціонерами (у сучасному значенні цього слова). У предметах своїх колекцій вони шукали не тільки красу, а й історичну цінність. Саме в цей час стає зрозумілою і економічна сторона колекціонування. З диференціацією наук у XIX ст. почали створюватися спеціалізовані колекції однорідних предметів, об'єднані загальною пізнавальною метою. З цього часу повністю проявляється колекціонерська пристрась, яка чим далі, тим більше переплітається з науковими інтересами та художнім смаком.

Колекціонування – це вид діяльності, в основі якої збір колекції, тобто чогось, що має цінність. Існує велика кількість різновидів колекціонування. Виділяють навіть термін «інклюзионізм», яким позначають тягу до колекціонування сміття, більш відомий як «Синдром

Плюшкіна». Проте, найпоширенішими видами колекціонування є нумізматика, боністика, колекціонування живопису та бібліофілія. Бібліофілією називають любов до книг та збирання рідкісних та цінних видань. Звідси походить і термін «бібліофілософія» – філософська дисципліна, що пояснює принципи книги, які визначають, з одного боку, її буття та розвиток, з другого – пізнання.

Беньямін Вальтер, німецький історик культури та філософ, єврей за походженням, так описував свій власний світ: «Світ колекціонера – магічний світ, що перебуває як поза культурою, так і в середині неї. Позиція колекціонера охоронно-консервативна, це позиція спадкоємця, який надає «старим речам» культову влади, магічний ореол недоторканності». Образ колекціонера єдиний, з яким співставляв себе Беньямін Вальтер і біографічно, і як дослідник культури. Мотиви колекціонерства багатолікі і не завжди легко осяжні. Як помітив Беньямін, збирання – пристрасть дітей, для яких речі ще не товар і оцінюються незалежно від корисності, та улюблена розвага можливих людей, що можуть дозволити собі розкіш – зробити «перевтілення речей» заняттям усього життя.

Найголовніша пристрасть філософа, яку він сам охрестив «бібліоманією», невдовзі осмислилася як культурний феномен у ХХ ст. Коливання речі між її «близькістю» саме в цьому місці, «під рукою» та її віддаленістю, звідки вона прийшла, Беньямін називає «ефектом аури». Друга, хоча й не завжди визнана пристрасть колекціонера – це руйнування, тяга до бунту. Крок, коли він не просто ховається від публічності у приватності чотирьох стін, але й забирає з собою заради їх прикраси численні скарби, що раніше належали громадськості. Бунт колекціонера – це спосіб зберегти успадковане, не дати йому бути знищеним, принцип беньямінівської техніки колекціонування: зруйнувати, щоб зберегти. Таким чином, спадкоємець та зберігач несподівано перетворюється на руйнівника, який знищує контекст, у якому його частка складала лише маленьку частину значно більшого та живого цілого, а оскільки цінується лише першотвір, то неминуче стирає з обраної речі будь-які ознаки типовості.

Фігура колекціонера є старомодною, але може знайти у Беньяміна й сучасні риси лише тому, що сьогодення вже позбавило його завдання руйнувати, і тепер йому потрібно тільки нахилитися та вибрати дорогоцінні залишки з «гори уламків». Іншими словами, речі сьогодні самі повертаються тими сторонами, якими раніше відкривалися лише дивакуватому погляду колекціонера. Звертання до минулого є

природною потребою кожної людини. Проте, на відміну від єврейського народу, який зумів відродити власну мертву мову, сучасній Україні не властива тяга до відродження скарбів минулого. Колекціонування можна назвати вторинним опредметненням, тобто процесом, у ході якого здійснюється спроба перетворити явища особистої культури на традицію.

Кожна особистість належить до спільноти, яка у процесі життєдіяльності виробляє власні культурні коди, що є ознакою буття нації. В Україні надзвичайно багата етнічна спадщина обрядів, звичаїв, традицій, художніх ремесел. Обрати з-поміж усього елементи, які задовольнятимуть і власні духовні потреби, і складатимуть цінність для суспільства дуже важко. Однак, вміння колекціонувати за спрямованістю є обов'язковим атрибутом становлення національної культури та важливим кроком на шляху до культурного відродження. Саме тому, сьогодення вимагає замінити апатію та пасивність на активні дії заради підняття з глибини традиції унікальний культурний капітал.